

Obecność w sieci stała się dla nastolatków niemalże normą społeczną, a dzięki technologii mobilnej internet towarzyszy im praktycznie w ciągu całego dnia. Zdecydowana większość młodzieży (93,4%) deklaruje, że korzysta z internetu wiele razy w ciągu dnia, a ponad 30% jest stale on-line. Tylko 0,7% młodych ludzi w ogóle nie korzysta z internetu.

CO MŁODZIEŻ ROBI W SIECI? WYNIKI BADAŃ „NASTOLATKI 3.0”

Agnieszka Wrońska, Anna Borkowska
Akademia Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej (NASK)

Większość nastolatków codziennie korzysta z internetu, a około 30% z nich pozostaje on-line cały czas i to niezależnie od zmiany miejsca pobytu – tak wynika z raportu „Nastolatki 3.0”, który podsumowuje ogólnopolskie badania młodzieży zrealizowane w 2016 roku przez Naukową i Akademicką Sieć Komputerową we współpracy z Fundacją Pedagogium i Ośrodkiem Sondaży Społecznych Opinia. Badania te stanowią poszerzoną kontynuację projektu badawczego „Nastolatki wobec Internetu” z 2014 roku, zrealizowanego na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka, a przeprowadzonego przez NASK i Pedagogium WSNS.

W najnowszej edycji badań wzięło udział 1394 uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z 55 szkół. Celem badań była analiza aktywności nastolatków w internecie, ich zachowań, świadomości zagrożeń i sposobów reagowania na przemoc.

Niniejsze opracowanie jest przeglądem najważniejszych wyników badań i przedstawia tylko wybrane dane. Pełny raport w wersji elektronicznej jest dostępny na stronie Akademii NASK www.akademia.nask.pl.

Stale on-line

Nastolatki wykazują się szczególnie intensywną aktywnością w cyberprzestrzeni. Obecność w sieci stała się dla nich niemalże normą społeczną, a dzięki technologii mobilnej, internet towarzyszy im praktycznie w ciągu

całego dnia. Zdecydowana większość badanej młodzieży (93,4%) deklaruje, że korzysta z internetu wiele razy w ciągu dnia, a ponad 30% jest stale on-line. Tylko 0,7% młodych ludzi w ogóle nie korzysta z internetu.

Nastolatki najczęściej korzystają z internetu w domu i szkole, u znajomych, a także w miejscach publicznych, gdzie jest dostępna sieć WiFi.

Przeciętny nastolatek spędza w sieci ponad trzy godziny dziennie, korzystając tylko ze smartfona (31,3% badanych deklaruje, że jest to nawet ponad 5 godzin dziennie). Jeśli zsumujemy długość korzystania z internetu z wykorzystaniem innych narzędzi, takich jak komputer stacjonarny, laptop, tablet czy konsola do gier, to czas ten niepokojąco się wydłuża. Warto wspomnieć, że czas spędzany w sieci rośnie wraz z wiekiem – starsze nastolatki spędzają w niej więcej czasu niż gimnazjaliści.

Pokolenie smartfona

Mobilność urządzenia jest dla nastolatków priorytetowa. Możliwość telefonów komórkowych, ich wysoka wydajność oraz wygoda w użytkowaniu niezależnie od miejsca pobytu sprawiają, że w pokoleniu najmłodszych użytkowników internetu prawie wyparły one komputery stacjonarne. Rozwój przenośnych urządzeń pozwolił nastolatkom na nieograniczony czasem i miejscem dostęp do internetu. Nie zaskakują więc wyniki badania, które pokazują, iż obecnie najbardziej popularnym narzędziem

Tabela 1. Średni czas korzystania z internetu za pomocą poszczególnych urządzeń.

Wszyscy badani	Komputer stacjonarny	Laptop	Konsola do gier	Tablet	Telefon komórkowy/ smartfon	Inne
Średnia	62,2 min.	70,7 min.	20,4 min.	25,3 min.	188,3 min.	12,7 min.

Źródło: Raport „Nastolatki 3.0”.

wśród nastolatków do łączenia się z siecią jest telefon komórkowy i smartfon. Przeciętny nastolatek korzysta z niego ponad trzy godziny dziennie. W populacji adolescentów rośnie też popularność innych urządzeń przenośnych – tabletów i laptopów. 52,8% badanych nie korzysta w ogóle z komputerów stacjonarnych.

Trend ten szczególnie wyraźnie widać u dziewcząt. Dziewczęta znacznie intensywniej i częściej niż chłopcy korzystają z internetu zarówno w domu, w drodze z domu do szkoły, u znajomych, jak i w miejscach publicznych, gdzie jest dostępna sieć WiFi. Chłopcy częściej dłużej korzystają z komputera i konsoli do gier, podczas gdy ich koleżanki chętniej sięgają po telefon komórkowy (smartfon), laptop i tablet.

Średni czas połączeń z internetem za pomocą smartfona w przypadku dziewcząt wynosi 211,5 min. dziennie, u chłopców 165,2 min. Czas przebywania w sieci przy wykorzystaniu komputera stacjonarnego w grupie chłopców to 97,3 min. dziennie, w porównaniu z grupą dziewcząt, które z komputera korzystają zaledwie 28,5 min. Różnice pomiędzy grupami odpowiadają odmiennym stylom korzystania z internetu przez obie grupy. Dziewczęta stosunkowo częściej niż chłopcy wykorzystują internet do towarzyskich relacji (korzystają z serwisów społecznościowych, kontaktują się ze znajomymi) i przeglądania stron www, a więc aktywności, do których wygodniejszy jest smartfon, natomiast chłopcy relatywnie częściej grają

w gry on-line, do obsługi których lepiej przystosowany jest komputer stacjonarny.

Samotni w wirtualnym świecie

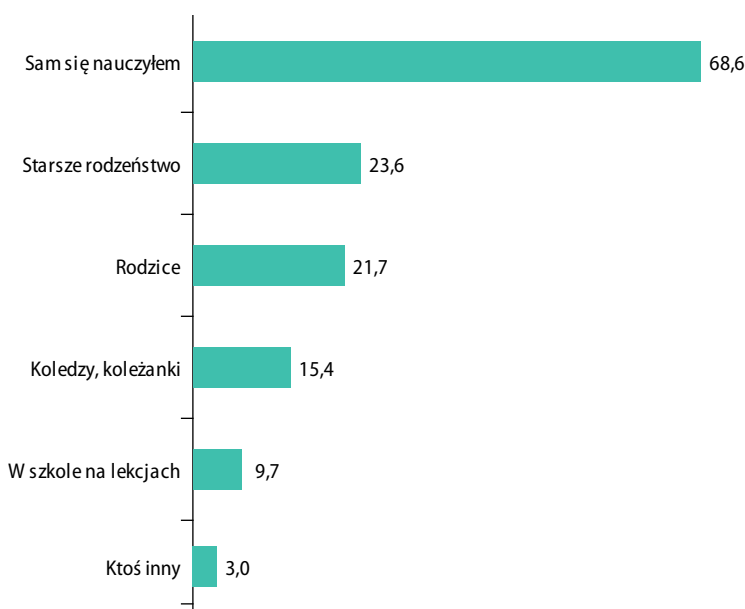
Duża grupa młodych ludzi porusza się samodzielnie w świecie wirtualnym bez nadzoru rodziców, opiekunów, nauczycieli. Nastolatki samodzielnie zdobywają kompetencje pozwalające im na sprawną obsługę komputera i poruszanie się w sieci, samodzielnie muszą też zmagać się z zagrożeniami.

Badania „Nastolatki 3.0” pokazują, że edukacja z zakresu kompetencji cyfrowych to w większości przypadków badanej młodzieży samoedukacja (68,6%). Tylko co czwarty ankietowany deklaruje, że otrzymał jakąś pomoc, jednak nie ze strony dorosłych, ale rówieśników – najczęściej starszego rodzeństwa. Zaledwie 21,7% uczniom w poznawaniu internetu towarzyszyli rodzice. Jeszcze mniejszy odsetek badanych wskazywał na szkołę jako miejsce zdobywania kompetencji cyfrowych – 9,7%. Biorąc pod uwagę wiek, w którym dzieci rozpoczynają korzystanie z internetu, dane te są niepokojące. Czas inicjacji internetowej w Polsce przypada średnio na 9. rok życia, a wiele badań wskazuje, że znaczna grupa dzieci rozpoczyna przygodę z internetem jeszcze wcześniej. Z perspektywy szkodliwości wielu treści internetowych, pozostawienie małego dziecka bez opieki i kontroli osoby dorosłej, pozwalanie mu na wkraczanie w świat internetu bez pomocy rodziców czy nauczycieli, to niewątpliwie znaczący czynnik ryzyka dla jego rozwoju psychospołecznego. Wpływ nowoczesnych technologii komunikacyjnych na rozwój dziecka wciąż nie jest dobrze znany. Szereg badań wskazuje jednak, że im wcześniej dzieci rozpoczynają przygodę ze światem wirtualnym, tym silniejsze jest oddziaływanie internetu oraz prawdopodobieństwo narażenia ich na zagrożenia płynące z sieci, jak również ryzyko wystąpienia uzależnienia od internetu.

Bierni konsumenci internetu

Internet jest dla młodzieży przede wszystkim środkiem do komunikacji ze znajomymi ze szkoły (90,6%) i spoza niej (85,4%). **Najczęstsze usługi, z których codziennie korzystają młodzi ludzie, to serwisy społecznościowe (78,1%) i komunikatory**

Wykres 1. Kto nauczył cię korzystać z internetu? (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu „Nastolatki 3.0”.

(68,7%). Większość młodzieży korzysta też z różnorodnych rozrywek dostępnych w internecie, zwłaszcza muzyki i filmów (68,2%).

Badania wskazują jednocześnie, że nastolatki raczej biernie konsumują treści zastane w internecie, niż aktywnie je tworzą. Tylko 4,7% młodych ludzi prowadzi własnego bloga lub stronę internetową, muzykę lub filmy tworzy około 5%, zaś 7,8% edytuje grafikę i przetwarza zdjęcia. Internet dla nastolatków to również narzędzie edukacyjne. Codziennie używa go do poszerzania wiedzy w ramach swoich zainteresowań 41,8% badanych, odrabiania lekcji – 36,9%, poszukiwania bieżących informacji – 34,0%, poszerzania wiedzy potrzebnej do szkoły – 24,2%. I tu także młodzież prezentuje raczej bierną postawę, korzystając z gotowych treści, które znajdują się na portalach i stronach internetowych. Jedynie od 5 do 6% uczniów korzysta z możliwości uczenia się przez internet czy wzięcia udziału w kursach e-learningowych. Coraz bardziej popularne wśród nastolatków stają się e-zakupy. W omawianym badaniu tylko 14,0% uczniów podało, że nie korzysta z takiej formy aktywności w sieci. Różnice pomiędzy dziewczętami a chłopcami pod tym względem odnotowano tylko w nielicznych kategoriach. Dziewczęta stosunkowo częściej niż chłopcy za pomocą internetu poszerzają wiedzę w ramach swoich zainteresowań i hobby, czytają blogi, przygotowują się do sprawdzianów, korzystają z serwisów społecznościowych, kontaktują się ze znajomymi. Natomiast chłopcy częściej

grają w gry on-line, biorą udział w dyskusjach na forach, korzystają z poczty oraz tworzą muzykę.

Wykorzystanie internetu w edukacji szkolnej

Internet jest narzędziem pomocnym w nauce. 79,7% nastolatków stale wykorzystuje sieć do odrabiania lekcji, 64,8% do poszerzania wiedzy szkolnej, a 45,7% do przygotowywania się do sprawdzianów. **Młodzież jednak nie zawsze wie, gdzie szukać rzetelnej wiedzy i wartościowych materiałów.** Ponad 20% uczniów w ogóle nie zwraca uwagi na źródło, z którego czerpie informacje i nie sprawdza ich wiarygodności.

Wikipedia, Google, YouTube, Ściąga.pl czy Bryk.pl to najczęściej wymieniane przez nastolatki źródła wiedzy, które wykorzystują do nauki.

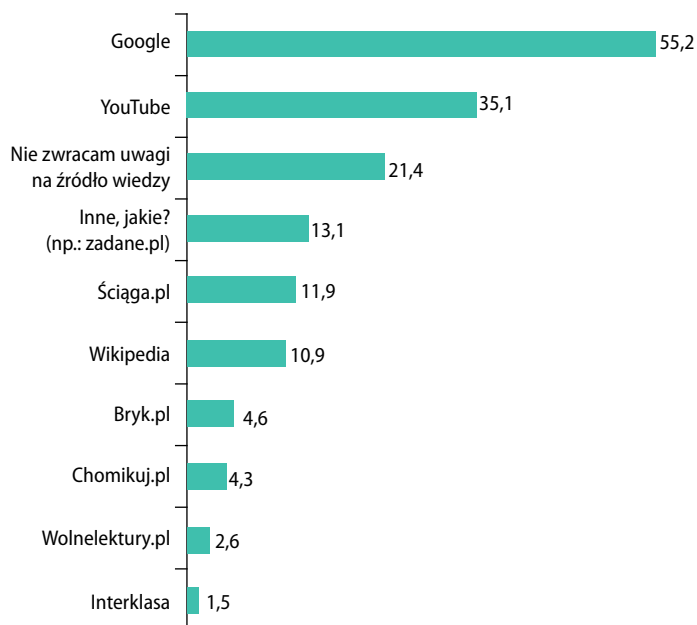
W szkole internet jest najczęściej wykorzystywany na lekcjach informatyki. W przypadku innych zajęć, nauczyciele wykorzystują go najczęściej w trakcie realizacji przedmiotów humanistycznych, takich jak język polski, język obcy, historia. Uczniowie wskazują, iż wykorzystanie nowych technologii przez nauczycieli w trakcie zajęć lekcyjnych jest mało aktywizujące. Nauczyciele zazwyczaj prezentują filmy (84,7%) i pokazują prezentacje (81,2%). Nauczyciele nie dostrzegają też potencjału internetu w zakresie komunikacji z uczniami. Badani uczniowie wskazują, że szkoły nie wykorzystują zjawiska powszechności wśród nastolatków internetu jako narzędzia porozumiewania się. Komunikacja on-line z nauczycielami właściwie nie istnieje. Ponad 70% gimnazjalistów i prawie 50% uczniów szkół ponadgimnazjalnych podaje, że nigdy nie kontaktuje się w ten sposób ze swoimi nauczycielami.

Nastolatki w mediach społecznościowych

Media społecznościowe mają ogromny wpływ na praktycznie każdy aspekt życia młodych użytkowników internetu, a relacje społeczne utrzymywane za ich pośrednictwem są niezwykle ważnym elementem życia współczesnych nastolatków.

Prawie wszyscy uczniowie uczestniczący w badaniu deklarują posiadanie profili w serwisach społecznościowych (94,6%). Najpopularniejsze serwisy społecznościowe wśród młodzieży to:

Wykres 2. Portale wykorzystywane do nauki (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu „Nastolatki 3.0”.

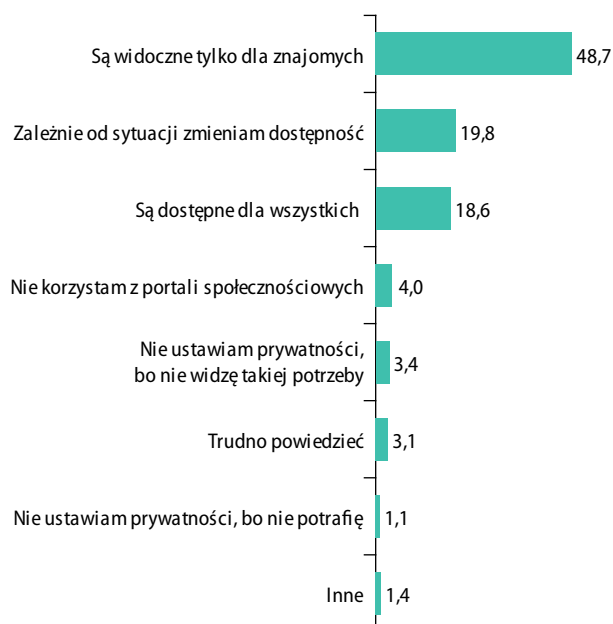
Facebook (59%), Snapchat (37,5%) i Instagram (27,1%). Lubiany przez dorosłych Twitter cieszy się wśród młodego pokolenia znacznie mniejszą popularnością (9,1%). Portale społecznościowe służą nastolatkom przede wszystkim do autoprezentacji, komunikowania się i poznawania innych osób oraz do dzielenia się różnymi materiałami (własnymi i zapożyczonymi). Na swoich profilach nastolatki najczęściej publikują:

- własne zdjęcia i filmy (niemal 80% osób),
- informacje i komentarze dotyczące bieżącego dnia (54,7%),
- linki do filmów i zdjęć pochodzących z innych serwisów internetowych (53%),
- memy (53,6%),
- zdjęcia innych osób (43,5%),
- linki do artykułów z innych serwisów (35,6%).

Prywatność w sieci

Badania wskazują, że młodzi użytkownicy mediów społecznościowych udostępniają na swoich profilach coraz więcej informacji. Obok podstawowych danych, takich jak imię i nazwisko, nastolatki ujawniają nazwę szkoły, miejsce zamieszkania, adres e-mail, a nawet numer telefonu. Udostępniają prywatne zdjęcia i filmy. Mimo iż coraz większa grupa młodzieży ma świadomość konsekwencji, jakie niesie za sobą udostępnianie

Wykres 3. Dostępność treści publikowanych na profilach w portalach społecznościowych (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu „Nastolatki 3.0”.

w internecie prywatnych informacji i treści, to nadal 1/3 młodych internautów nie chroni swoich danych. Co piąty z nich nie widzi potrzeby ograniczania dostępu do publikowanych zdjęć i innych treści w portalach społecznościowych. W największym stopniu dotyczy to najmłodszych użytkowników sieci.

Starsi częściej niż młodsi uczniowie stosują zabezpieczenia przed dostępem osób niepożądanych do ich profili społecznościowych. 57,6% nastolatków deklaruje, iż ogranicza dostęp do swoich danych, ponieważ chce chronić swoją prywatność w sieci. Większość młodzieży wie, jak zabezpieczać swoje konta. Tylko 2% młodzieży wskazuje, że nie ma odpowiedniej wiedzy i umiejętności w zakresie ustawień prywatności w serwisach internetowych.

Zagrożenia w sieci

Globalna sieć stwarza wiele nowych możliwości, szans i korzyści, jednak jej niewłaściwe i nieodpowiednie wykorzystanie może nieść ze sobą szereg zagrożeń. Katalog ryzykownych zachowań podejmowanych przez młodzież w internecie jest bogaty. Zalicza się do niego takie zachowania, jak: wysyłanie drogą cyfrową intymnych zdjęć (*seksting*), poszukiwanie informacji na temat narkotyków i innych substancji psychoaktywnych lub aktywności szkodliwych dla zdrowia, hazard on-line, podejmowanie niebezpiecznych kontaktów, nadużywanie internetu, wysyłanie własnych danych personalnych osobom, których nigdy nie spotkały, wysyłanie fotografii siebie (filmu wideo) osobom, których nie spotkały, udawanie w internecie kogoś innego, niż się jest w rzeczywistości, angażowanie się w społeczności propagujące niebezpieczny styl życia prowadzi do zaburzeń psychicznych, np. anoreksji, bulimii itp.

Autorzy badań „Nastolatki 3.0” dokonali szczegółowej analizy dwóch wybranych zachowań ryzykownych związanych z aktywnością w internecie, a mianowicie spotykania się z osobami poznanymi w internecie oraz zjawiska *sekstingu*.

Tabela 2. Czy zdarzyło ci się spotkać z osobą dorosłą, którą poznałeś w internecie? (%).

	Dziewczęta	Chłopcy
TAK	19,2	27,1
NIE	80,8	72,9

Źródło: Raport „Nastolatki 3.0”.

Nastolatki chętnie spotykają się z nieznanymi z internetu. Prawie co czwarty badany uczeń deklarował, że zdarzyło mu się spotkać z osobą dorosłą, którą poznał w internecie (23,1%) i jest to wynik znacząco wyższy niż w roku 2014 (10,6%). Co ciekawe, częściej czynią to chłopcy (27,1%) niż dziewczęta (19,2%).

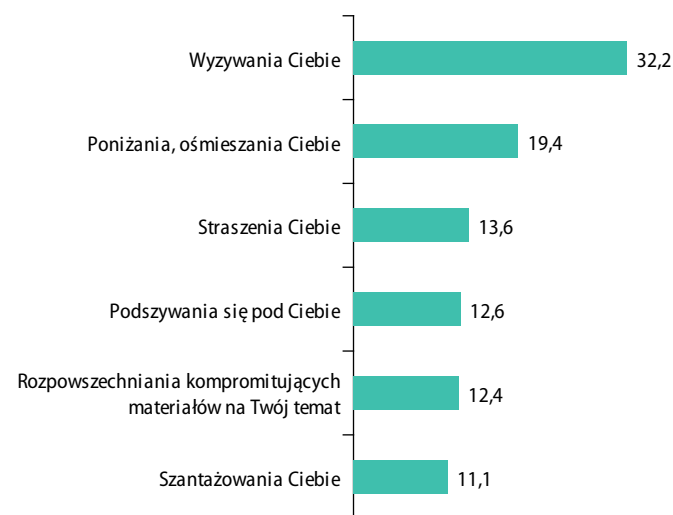
Warto zauważyć, że mówimy tu o sytuacji najbardziej obciążonej ryzykiem, czyli spotkaniu z osobą dorosłą, a nie z rówieśnikiem. Fakt, że tak duża grupa nastolatków decyduje się na spotkania w świecie realnym z nieznanym dorosłym, powinien budzić niepokój rodziców i opiekunów. Tym bardziej, że prawie 1/3 uczniów nie informuje o tym nikogo (28,9%). Rodzica lub opiekuna informuje zaledwie 38,6% nastolatków, kolegę lub koleżankę – 27,4%, inną osobę dorosłą – 5,1%.

Podobny wzrost częstości występowania zaobserwowano w przypadku *seksingu*. W badaniu z 2014 roku 4,4% nastolatków przyznało się do wysłania przynajmniej raz w życiu swojego intymnego zdjęcia osobie znanej tylko z internetu. Obecnie robi tak co dziesiąty ankietowany (9,2%). Z uwagi na wysoką drażliwość pytania można się spodziewać, że wielu młodych ludzi nie przyznało się do tego rodzaju zachowania i w rzeczywistości odsetek takich nastolatków jest jeszcze większy.

Cyberprzemoc

Agresja w internecie jest już niemal zjawiskiem powszechnym. Ponad połowa młodych użytkowników

Wykres 4. Czy zdarzyło ci się, że ktoś użył internetu do (% odpowiedzi twierdzących):

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu „Nastolatki 3.0”.

sieci przyznaje, iż była świadkiem różnych form agresji w mediach społecznościowych. Stosunkowo częściej przemoc obserwują dziewczęta niż chłopcy oraz starsi uczniowie (szkoły ponadgimnazjalne), co koreluje z większą aktywnością internetową w populacji młodzieży ponadgimnazjalnej.

Najczęściej agresja w sieci przybiera formę wyzywania (59,7%), poniżania i ośmieszania (58,1%), podszywania się (40,5%), straszania (34,2%), rozpowszechniania kompromitujących treści (33,3%) oraz szantażowania (24,4%).

Nastolatki są nie tylko świadkami agresji elektronicznej. Co trzeci z nich osobiście doświadczył przemocy w internecie – był wyzywany w internecie (32,2%), poniżony lub ośmieszony (19,4%), straszony (13,6%), szantażowany (11,1%). Prawie 13% uczniów zgłaszało kradzież tożsamości (ktoś podszywał się pod nich).

Jako przyczyny przemocy ofiary agresji internetowej wskazują przede wszystkim: wygląd (13,5%), ubiór (8,0%), poglądy (14,9%), upodobania (11,6%) oraz narodowość (8,1%). Rzadziej wskazywane były: zła sytuacja finansowa (3,8%), płeć (4,2%), kolor skóry (4,3%), preferencje seksualne (4,6%) i religia (4,5%).

Nastolatki niechętnie informują o doświadczeniach przemocy. Trend ten utrzymuje się niezmiennie od lat. Tylko co piąty uczeń informuje o takim zdarzeniu rodzica, opiekuna (19,4%) lub administratora sieci (20,8%), co szósty prosi o pomoc kolegów (17,9%). Najczęściej jednak nastolatki nie informują o takim zdarzeniu nikogo (39,0%).

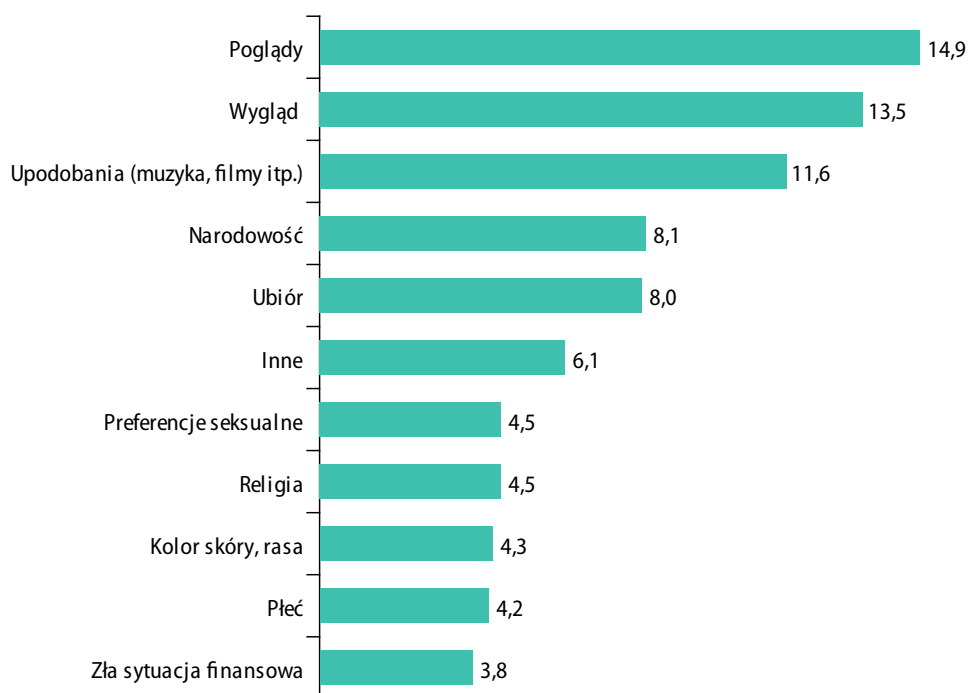
Przemoc, której nastolatki doświadczają w internecie, jest w dużej mierze przedłużeniem konfliktów przeniesionych ze środowiska rówieśniczego, które mają miejsce w szkole lub w klasie. Jednak w odróżnieniu od tradycyjnej przemocy rówieśniczej, cyberprzemoc może mieć poważniejsze konsekwencje dla ofiary z uwagi na znacznie bardziej ograniczoną możliwość obrony. Cyberprzemoc charakteryzuje wysoki poziom anonimowości sprawcy, stałe narażenie ofiar na atak, a także niski poziom kontroli tego rodzaju agresywnych zachowań przez dorosłych. W przeciwieństwie do przemocy w świecie realnym, akty cyberprzemocy mogą być rejestrowane, utrwalane i dystrybuowane do szerokiej publiczności, przez co skutki takiej agresji są mocniej i dłużej odczuwane przez ofiary przemocy. Wobec znacznego rozpowszechnienia zjawiska cyberprzemocy jednym z priorytetowych zadań szkoły staje

się wyposażenie młodych ludzi w kompetencje, które pozwolą im chronić się przed aktami agresji elektro- nicznej oraz radzić sobie w sytuacji doświadczania cyberprzemocy. Konieczne jest także wypracowanie szkolnej procedury interwencji pracowników szkoły wobec sprawców i ofiar przemocy. Praktyczne roz- wiążania dotyczące cyberprzemocy w szkole można znaleźć w poradniku „Jak reagować na cyberprzemoc. Poradnik dla szkół” na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji w zakładce Wychowanie i Profilak- tyka/Materiały do pobrania.

Podsumowanie

- Wiek inicjacji internetowej obniża się – aktywność on-line podejmują coraz młodsze dzieci.
- W domu codziennie z internetu korzysta 93,4% ba- danych, a około 30% nastolatków pozostaje on-line niemal stale i wszędzie.
- Rośnie popularność urządzeń przenośnych, zwłaszcza smartfonów, które pozwalają młodym ludziom pozo- stawać stale on-line – 31,3% badanych deklaruje, że korzysta z niego ponad 5 godzin dziennie.
- Internet dla młodzieży to przede wszystkim środek komunikacji ze znajomymi i źródło rozrywki. Nasto- latki to raczej bierni konsumenci treści internetowych niż aktywni twórcy.
- Nadal najpopularniejszym źródłem informacji jest Wikipedia i Google. Ponad 20% uczniów nie sprawdza wiarygodności źródła informacji.
- 94,6% nastolatków posiada swoje profile w serwisach społecznościowych. Badani najczęściej publikują na nich swoje zdjęcia i filmy.
- 4/5 badanych deklaruje, że chroni swoją prywatność, ale aż co piąty nie widzi takiej potrzeby.
- Młodzież deklaruje, że często spotyka się z przemocą w internecie wobec swoich znajomych, jak również wobec siebie. Najczęstszym przejawem przemocy za pośrednictwem sieci są wyzwiska, poniżanie i ośmie- szanie. Niemal 40% badanych nie informuje nikogo o fakcie doświadczania przemocy za pośrednictwem internetu.
- W ciągu ostatnich dwóch lat dwukrotnie wzrósł od- setek nastolatków deklarujących spotkanie w świecie realnym z osobą dorosłą poznaną w internecie. Nadal jednak około 1/3 nastolatków nie informuje nikogo o takim spotkaniu.

Wykres 5. Przyczyny agresji internetowej (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu „Nastolatki 3.0”.

Bibliografia

- Borkowska A., Macander D., „Procedura reagowania na cyber- przemoc” (w:) Wojtasik Ł. (red.), Jak reagować na cyberprzemoc. Poradnik dla szkół, FDN, War- szawa 2009.
- Raport z ogólnopolskiego bada- nia Nastolatki wobec Internetu, NASK, Pedagogium, Rzecznik Praw Dziecka, 2014.
- Tanaś M., Kamieniecki W., Bo- chenek M., Konopczyński M., Wrońska A., Lange R., Fila M., Loba B., Konopczyński F., „Raport Nastolatki” 3.0, NASK – instytut badawczy, 2017.
- Wrońska A., Lange R., „Nastolatek jako użytkownik Internetu – spo- łeczny wzorzec konsumpcji” (w:) Tanaś M. (red.), Nastolatki wobec Internetu, Warszawa, NASK, 2016.